

1

L'INICI DE L'EDAT MITJANA. GERMÀNICS I BIZANTINS

1. L'edat mitjana. Etapes i civilitzacions	10
2. L'Imperi bizantí	12
3. L'assentament dels germànics a Occident	14
4. Els regnes germànics (I). Els visigots	16
5. Els regnes germànics (II). Els francs i l'Imperi carolingi.	18
Posa a prova el teu aprenentatge	20
Posa a prova les teves competències	21

2

L'ISLAM

1. El naixement de l'islam	24
2. L'expansió islàmica	26
3. Les activitats econòmiques	28
4. La societat i la vida quotidiana	30
5. La ciutat musulmana	32
6. El llegat artístic	34
Posa a prova el teu aprenentatge	36
Posa a prova les teves competències	37

3

L'ALTA EDAT MITJANA. L'INICI DEL FEUDALISME

1. El feudalisme a Europa	40
2. L'economia feudal	42
3. La societat feudal	44
4. Els estaments privilegiats	46
5. L'estament dels treballadors	48
6. L'art romànic (I). L'arquitectura	50
7. L'art romànic (II). L'escultura i la pintura	52
Posa a prova el teu aprenentatge	54
Posa a prova les teves competències	55

4

LA PENÍNSULA IBÈRICA ENTRE ELS SEGLES VIII I XI

1. Al-Àndalus. L'islam a la Península	58
2. L'organització política i econòmica	60
3. La societat i la vida quotidiana	62
4. La cultura i l'art califal.	64
5. Els nuclis de resistència cristians (722-1035).	66
6. L'organització dels nuclis de resistència.	68
7. L'art en els segles IX i X. El camí de Sant Jaume.	70
8. L'art romànic peninsular	72
9. Una terra de frontera	74
Posa a prova el teu aprenentatge	76
Posa a prova les teves competències	77

5

LA PLENA EDAT MITJANA. EL RENAIXEMENT URBÀ

1. El territori europeu	80
2. Els progressos agraris.	82
3. Les ciutats medievals (I). Recuperació, funcions i espais	84
4. Les ciutats medievals (II). El govern i l'economia	86
5. La societat i la vida quotidiana	88
6. La renovació cultural i religiosa	90
7. L'art gòtic.	92
Posa a prova el teu aprenentatge	94
Posa a prova les teves competències	95

6

LA PENÍNSULA IBÈRICA ENTRE ELS SEGLES XI I XIII

1. La decadència política i territorial d'al-Àndalus	98
2. L'avanç dels regnes cristians.	100
3. El govern i l'administració dels regnes cristians.	102
4. Les activitats econòmiques	104
5. La societat estamental	106
6. La cultura i l'art	108
7. Catalunya i Aragó	110
8. Les institucions de la Catalunya medieval	112
9. La Barcelona medieval	113
Posa a prova el teu aprenentatge	114
Posa a prova les teves competències	115

7

LA BAIXA EDAT MITJANA. CRISI I RECUPERACIÓ

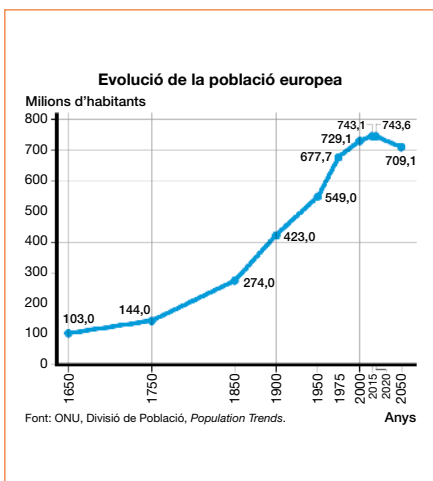
1. La baixa edat mitjana a Europa	118
2. La baixa edat mitjana a al-Àndalus. El regne nassarita ...	120
3. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (I). La política	122
4. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (II). L'economia	124
5. La societat i els seus conflictes	126
6. La cultura i l'art	128
7. Catalunya a la baixa edat mitjana	130
Posa a prova el teu aprenentatge	132
Posa a prova les teves competències	133

8

L'ESPAI HUMÀ MUNDIAL

1. Distribució espacial de la població mundial	136
2. Els moviments naturals de la població	138
3. Creixement natural i evolució de la població mundial ...	140
4. La composició de la població	142
5. Els moviments migratoris (I). Les migracions interiors ...	144
6. Els moviments migratoris (II). Les migracions exteriors ...	146
7. Les conseqüències de les migracions	148
8. El futur de la població mundial	150
Posa a prova el teu aprenentatge	152
Posa a prova les teves competències	153

9

L'ESPAI HUMÀ A EUROPA, A ESPANYA I A CATALUNYA

1. La distribució de la població europea i espanyola	156
2. El moviment natural a Europa i a Espanya	158
3. Les migracions a Europa	160
4. Els moviments migratoris a Espanya	162
5. El creixement de la població europea i espanyola	164
6. La composició o estructura de la població	166
7. La població de Catalunya	168
Posa a prova el teu aprenentatge	170
Posa a prova les teves competències	171

10

UN MÓN DE CIUTATS

1. Ciutat i urbanització	174
2. Les grans àrees urbanes en el món actual	176
3. La morfologia urbana	178
4. La jerarquia urbana mundial	180
5. Problemes actuals de les ciutats	182
6. La ciutat com a ecosistema	184
Posa a prova el teu aprenentatge	186
Posa a prova les teves competències	187

11

LES CIUTATS A EUROPA, A ESPANYA I A CATALUNYA

1. Els poblaments rural i urbà	190
2. El procés d'urbanització a l'etapa contemporània	192
3. Els tipus de ciutats	194
4. L'estructura de la ciutat (I). El centre urbà	196
5. L'estructura de la ciutat (II). La perifèria urbana	198
6. La jerarquia urbana	200
7. Les ciutats de Catalunya	202
Posa a prova el teu aprenentatge	204
Posa a prova les teves competències	205

12

LES SOCIETATS ACTUALS

1. Vivim en societats	208
2. Un món divers	210
3. Globalització i interculturalitat	212
4. La nostra societat	214
Posa a prova el teu aprenentatge	216
Posa a prova les teves competències	217

APÈNDIX

Vocabulari	220
Diccionari visual de termes artístics	224

» PRESENTACIÓ I ESTRUCTURA

Els continguts competencials del Programa Teresa Claramunt s'estructuren en 12 unitats. El programa es basa en l'aprenentatge intel·ligent, el pensament crític, la interdisciplinarietat i l'aprenentatge cooperatiu.

UNITAT 9
L'ESPAI HUMÀ A EUROPA, A ESPANYA I A CATALUNYA

OMENES HISTÒRICA
OMENES DEBATDORA
OMENES D'ACTIVITAT

Inicia un nou aprenentatge

En aquesta unitat analitzarem les principals característiques de la població europea, espanyola i catalana. Així, una planificació organitzada, usarem mapes de distribució, gràfics i mapes interactius, com les eines de realitat, model·lats i creacions realistes, i reflexionarem sobre els desplaçaments de la població en l'espai, els fluxos migratoris i l'evolució d'aquesta en el temps.

JUCA AMB L'ESPAI

1. Definició sobre la informació d'aquesta doble pàgina i completa les frases amb els termes escrivint: emigrant / immigrat.
2. Una persona que ve de fora del seu país és un...
3. Una persona que s'estableix en un país que no és el seu és un...
4. Tant l'un com l'altre són...
3. Llegeix amb atenció i marca amb fitxers, els països destacats en el mapa A i, seguint l'exemple, dibuixa el territori de migració que es vola reconstruir.
3. A quines regions del món es dirigeixen principalment als emigrants espanyols?

Destinació de l'emigració exterior espanyola el 2016

País	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
Estats Units	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Canadà	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Països Baixos	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Reialme Unit	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Àustria	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Itàlia	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Països nòrdics	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Àfrica del Nord	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Amèrica del Sud	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Àsia	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Altres països	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000

S'exploren **idees prèvies** i s'introdueixen les **primeres tasques**.

Dimensions. Indicació de la dimensió o dimensions que es tracten en la unitat.

En la **doble pàgina inicial** d'unitat hi trobem **informació gràfica significativa** (fotografies, mapes, eixos cronològics, etc.).

Avança en competències. Activitats competencials de tipologia ben diversa.

A la pàgina esquerra, es presenten els **continguts**.

Conceptes destacats en blau. Paraules que l'alumne pot consultar en el Vocabulari que hi ha al final del llibre.

UNITAT 2: L'IMPERI BIZANTÍ

2.1 L'evolució històrica

El territori bizantí comprenia els Balcanes, Grècia, l'Àsia Menor, Síria, Egipte, Bizanci va ser un poderós imperi de caràcter cristià.

- En el segle VI, l'Imperi va arribar a la màxima extensió amb JUSTINIÀ I (527-565). Aquest emperador va aconseguir la unificació de l'Imperi romà i va conquerir diverses territoris a la Mediterrània. Però, quan va morir, la marxa va ser frenada.
- En el segle VII, els musulmans van conquerir les províncies més riques (Síria, Palestina i Egipte), i van reduir el seu territori.
- Des de mitjan segle XI, Bizanci va travessar una crisi profunda. Finalment, va ser venut a Constantinoble (1453) i passava a formar part del territori bizantí en el segle VII.

2.2 El govern i l'administració

El govern de l'Imperi bizantí requeria un emperador, que des del segle VI, va adoptar el títol grec de basileu. L'emperador controlava tot el poder. Per governar s'utilitzava un consell de consellers i d'una legislació basada en el dret romà, que es va reorganitzar i actualitzada per JUSTINIÀ en un codi de Dret romà.

2.3 L'economia bizantina

- La agricultura era la base de l'economia bizantina. La majoria de les terres eren hereditàries, grans propietats que pertanyien a la noblesa i els monestirs. Els treballadors els arrendaven.
- L'artesania va elaborar articles de luxe, com ara teixits de seda, ceràmica i orfèria.
- El comerç es va beneficiar de la situació estratègica de Constantinoble a Bizanci, entre l'Àsia i l'Europa, i entre l'Índia i l'Àfrica, amb el mar del Nord d'Europa.

2.4 L'art bizantí

- L'arquitectura va usar materials pobres, com el marbre. L'edifici principal va ser l'iglésia, que va adoptar formes rectangulars, quadrades, octogonals o de creu grega. Els exemples més destacats són l'iglésia de Santa Sofia de Constantinoble (Constantinoble, Turquia), l'iglésia de Sant Vitale de Ravenna (Itàlia), l'iglésia de Sant Apol·l·inari de Nova Roma (Itàlia).
- El mosaic decorava les parets i les cúpules de l'interior de les esglésies, com és el cas de Sant Vitale de Ravenna.
- Les pintures van imitar les escultures i estaven pintades sobre fusta.

2.5 L'evolució territorial

El territori bizantí va ser el resultat de la conquesta de territoris romans i de la conquesta de territoris nous. El territori bizantí va ser el resultat de la conquesta de territoris romans i de la conquesta de territoris nous.

2.6 Fonts gràfiques. Mapes, gràfics, fotografies, dibuixos, infografies... que ajuden l'alumnat a assimilar els conceptes treballats.

Fonts gràfiques. Mapes, gràfics, fotografies, dibuixos, infografies... que ajuden l'alumnat a assimilar els conceptes treballats.

A la pàgina dreta es proposen **activitats** amb l'espai corresponent per resoldre-les.

La dona en la història i en la societat. Activitats que ajuden a fer visible el paper històric i social de la dona.

Sabies que...? Contribueix a ampliar el contingut treballat.

UNITAT 4: LA SOCIETAT I LA VIDA QUOTIDIANA

4.1 L'organització social

La societat musulmana era molt diversa, per la gran extensió del seu imperi. Hi havia diferents grups ètnics, com els àrabs, perses i turcs, i diverses religions, com el cristianisme, el judaisme i el zoroastrisme.

4.2 Els canvis en l'alimentació

L'islamització va provocar canvis en l'alimentació, que prohibien el consum d'alguns productes com ara el porc i el carn de porcí i el sang.

4.3 Els habitatges

Les cases eren àrees, sense ornamentació i la façana i amb petites finestres per conservar la intimitat. Només hi havia una entrada a una porta principal.

4.4 La dona en la història i en la societat. Activitats que ajuden a fer visible el paper històric i social de la dona.

4.5 Sabies que...? Contribueix a ampliar el contingut treballat.

Icona AvaluApp. Indica les activitats més competencials.

Icona ODS. Indica les activitats que tracten alguns dels Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'ONU.

Icona internet. Indica les activitats en què l'alumnat ha de consultar internet.

